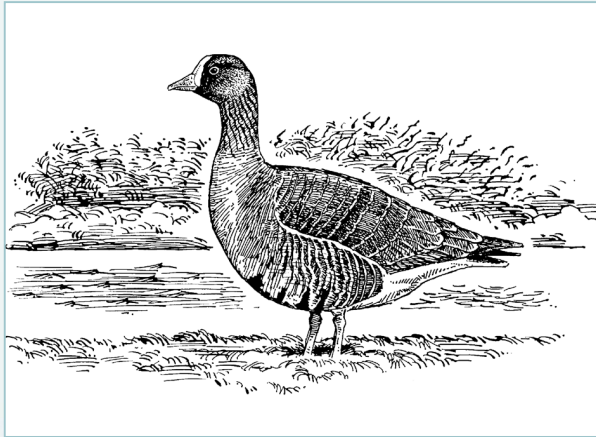

Dverggås

Anser erythropus

Rødlistet art

Dverggåsa er en av de mest truede fugleartene innenfor arktisk Eurasia, og den er eneste norske hekkefugl som for tiden er truet med global utryddelse. Dverggåsa forekommer overveiende i Nord-Sibir, men fortsatt hekker også noen få par i Finnmark. Illegal jakt langs trekkveiene, ødelegges av tradisjonelle trekk- og overvintringsområder og forstyrrelser på hekkeplassene er dagens trusselbilder.

Status
Kategori CR (kritisk truet) på Norsk rødliste for arter 2010 pga. svært få hekkende par og en negativ bestandsutvikling. Står oppført under kategori VU (sårbar) på IUCNs globale 'Red List 2010'.

Kjennetegn

Dverggåsa (53-66 cm) skilles fra andre gjess på sin gule øyehud-ring, runde hodeform, korte rosa nebb og lange vingspisser som når bak stjerten. De voksne fuglene har et hvitt pannebles som når helt opp til issen. Dverggåsa er nesten ensfarget brun utenom den hvite undergumpen, men de voksne har gjerne noen mørke tverrflekker i buken. Disse tverrflekkene er oftest mindre øyenfallende enn hos tundra-gåsa, som er den eneste andre gåsearten som opptrer i Norge den kan forveksles med. Dens klynkende 'kii-ju-ju' er nokså ulik låten til våre andre gjess, og Enaresamene kaller dverggåsa for 'den syngende gåsa'.

Utbredelse

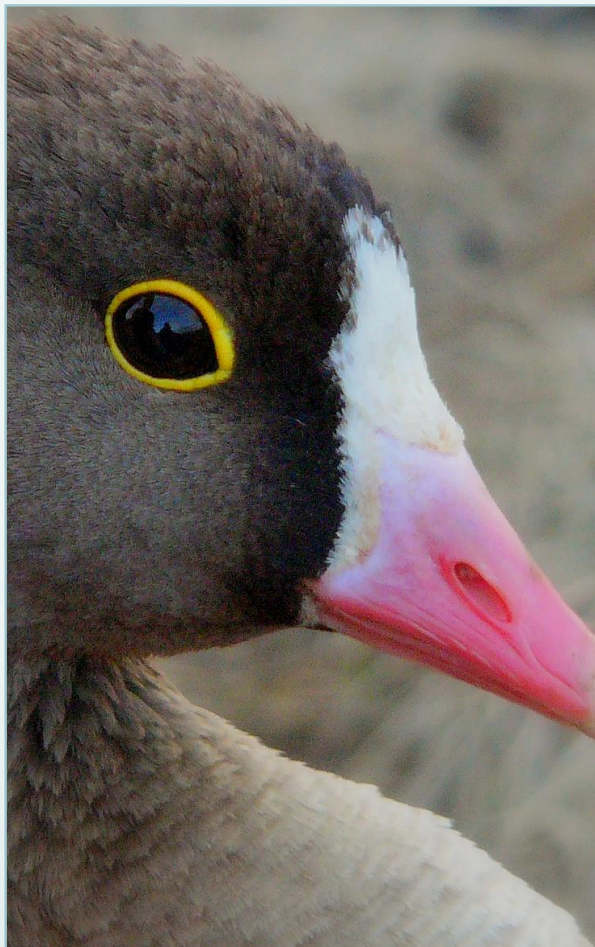
Dverggåsas tradisjonelle hekkeområde går som et smalt belte gjennom det nordlige Eurasia, fra Nord-Fennoskandia til nordøstlige Sibir. Her foretrekker den overgangssonen mellom taigaen og tundraen. I dag har verdenspopulasjonen sitt tyngdepunkt i sentrale deler av Sibir, spesielt mellom Yamal- og Taimyr-halvøya. De få gjenværende parene i Fennoskandia finnes stort sett i Norge, der de har tilhold innen den lavalpine sonen med viervegetasjon, elver og vann. Tidligere opptrådte dverggåsa vanlig i fjellområdene fra Nord-Trøndelag og nordover. På Fokkstummyra på Dovrefjell hekket dessuten et par vellykket både i 1962 og 1963. Under 'Atlas-perioden' (1970-1990) stammet det sørligste rapporterte hekkefunn fra Nordland, men etter midten av 1980-tallet synes indre deler av Finnmark å være dverggåsas siste skanse som hekkeområde i Fennoskandia.

Dverggåsa hekker i dag meget fåtallig i indre deler av Finnmark.

Biologi

De østasiatiske hekkebestandene overvintrer i østlige deler av Kina. De øvrige, inklusive vår hekkebestand, overvintrer på lavlandslettene ved Kaspiahavet (i Aserbajdzjan) og Svartehavet (i Ukraina, Hellas og Tyrkia) og Mesopotamia i Irak. Trekkrutene til vår Finnmarkbestand er nå blitt kartlagt ved hjelp av GPS-satellittsendere. Disse fuglene trekker om høsten til Kaninhalvøya i Nord-Russland. Herfra deler trekket seg i en vestlig og en østlig rute. Gjessene som velger den vestlige leden trekker ned langs østsida av Østersjøen og ned til Evros-deltaet på grensa mellom Hellas og Tyrkia, mens de som flyr etter den østlige ruta følger Obdalen sørover til Kasakhstan der de raster på steppesområdene i nord. Russiske dverggjess som raster her har tidligere vist seg å trekke videre til overvintringsområder i Mesopotamia. Dette trodde vi også at de norske fuglene gjorde. Overraskelsen ble derfor stor da de to norske radiomerkete dverggjessene som rastet i Kasakhstan høsten 2006 dreide sørvestover, og slo seg ned innenfor det samme overvintringsområdet i Hellas som det de vestlig trekkende artsfrendene benytter. Returtrekket

Portrettfoto av dverg-gås med karakteristisk gul øyehudring og rosa nebb.

på våren synes å ha et mer rettlinjet nordlig forløp. Før de fennoskandiske dverg-gjessene når fram til sine respektive hekkeplasser raster de på Valdakmyra i Porsanger kommune, samt noen også i indre del av Varangerfjorden i Finnmark. Fra midten av mai bygger de her opp fettreserver før den forestående hekkingen. Nyspiret teppesaltgras har høyt næringsinnhold og lite fiber, og denne arktiske grasarten representerer næringsgrunnlaget under denne viktige perioden. Etter endt hekking kommer dverg-gjessene tilbake til Valdakmyra i midten av august, nå for å bygge opp nye fettressurser før høsttrekket som starter rundt 5.-10. september.

Når parene ankommer hekkeplassene i Finnmark i månedskiftet mai-juni er det fortsatt ofte snødekt mark. Likevel starter de hekkingen umiddelbart. Dette innebærer at reiret gjerne ligger på et opphøyd, tidlig snøfritt parti, gjerne nær bredden av små elver eller vann. Paret kan under denne tiden oppføre et fluktspill. De 4-6 eggene legges i et dunforet reir av gras og

plantemateriale. Rugetiden er om lag 4 uker. Ungene forlater reiret like etter klekking og går sammen med foreldrene til nærmeste vatn. De blir flygedyktige ved ca. 40 døgns alder, men ungene fortsetter å holde seg sammen med foreldrene den første vinteren. I juli mister også de voksne fuglene flygeevnen i forbindelse med fjærmytingen, og familiene lever under denne tiden en meget skjult tilværelse. Ungene blir kjønnsmodne ved en alder av 2-3 år.

Bestandsstatus

På inngangen av 1900-tallet var dverg-gåsa en vanlig hekkefugl i fjellområdene fra Nord-Trøndelag/Jämtland og nordover. Det finnes ingen sikre tall på hvor stor denne hekkebestanden kan ha vært, men den opprinnelige fennoskandiske hekkebestanden må ha vært på godt over 5 tusen par før nedgangen begynte. Den finske naturforskeren Merikallio skriver f.eks. fra rasteplassene i Bottenviken i 1920 at antallet trekkende individer minst var 'tiotal tusen'. Fra Norge rapporterer Collett i 1921 at den finnes 'i mengder' flere steder, og at det i Børgfjell er myteflokker på flere hundre individer. Dette står i sterk kontrast til dagens estimat på 20-30 hekkende par innenfor Fennoskandia, der nesten samtlige hekker i Finnmark. Sommeren 2009 ble 14 hekkende par påvist innenfor de kjente hekkeområdene i Norge. Fra rasteområdet på Valdakmyra viser opptellingene at antallet dverg-gjess under vårtrekket går nedover, fra et snitt på om lag 60 individer sist på 1990-tallet (på det meste 84 individer i det spesielt gode året 1998) til litt i overkant av 40 i perioden 2001-2006. Våren 2007 opplevde man en ytterligere alarmerende reduksjon, ettersom overvåkingen på Valdakmyra kun avdekket 30 individer, og etterfølgende vår kun 25 individer. I 2010 rastet igjen noe i overkant av 30 dverg-gjess her, deriblant 12 voksne hekkepar. På det meste ble 26 individer sett samtidig på Valdakmyra den 16. og 17. mai dette året.

Årsakene til denne dramatiske nedgangen er sammensatte, men nedgangen hos både dverg-gås og sædgås ble innledet ved en omfattende nedslaktning av mytende gjess som pågikk i våre fjellområder fram til midten av 1900-tallet. Som et eksempel kan nevnes at sommeren 1940 ble det funnet 270 nylig nedslåtte dverg-gjess ved Virihaure i Padjelanta-området i Nord-Sverige. I dag er det heller høy dødelighet på grunn av illegal jakt under trekket og på overvintringsområdene som er den alvorligste trusselen for den vesle restbestanden av dverg-gås i Fennoskandia. Habitatødeleggelser innen rasteplassene på trekket og i overvintringsområdene er en annen viktig negativ faktor. I nordlige Hellas er f.eks. viktige våtmarksområder blitt dyrket opp. Ulike menneskelige forstyrrelser på hekkeplassene, økt predasjon fra rødvov og store måkefugler og overbeite av rein er andre lokale trusselfaktorer.

Referanser

Cramp, S. (red.) 1980. Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. Oxford University Press, Oxford.

Lorentsen, S-H. (1994) Dverggås *Anser erythropus*. S. 60 i Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjelans, S. (red.). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk forening, Klæbu.

Haftorn, S. 1971. Norges fugler. Universitetsforlaget

Svensson, S.; Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, suppl. 13, Stockholm.

Øien, I. & Aarvak, T. 2002. Fortsatt håp for "den syngende gåsa"? Vår Fuglefauna 25: 117-122.

<http://ec.europa.eu/environment/nature/directive/birdactionplan/ansererythropys.htm>

Lenker

<http://www.piskulka.net/>

<http://ec.europa.eu/environment/nature/directive/birdactionplan/ansererythropys.htm>

<http://www.piskulka.net/Satellite%20tracking.htm>

<http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=500031228&language=0>